

היחס האמוני

מטרות הפעולה

1. החניכים יבינו שהשייכות לכלל היא מרכזית בעולם התורה והמצוות.
2. החניכים ילמדו כי ביהדות הפרט הכרחי וחיוני ונבנה על ידי שייכותו לכלל.

מבנה הפעולה

- א. מצוות ששייכות לכלל
- ב. המיוחד שבי - על חשיבות הפרט ביהדות
- ג. הכלל והפרט ביהדות
- ד. ארבע מידות: ארבע מדרגות בנתינה
- ה. איפה אני? יורדים לתכל'ס

מהלך הפעולה

א. מצוות ששייכות לכלל

- נבקש משני מתנדבים להציג בפנטומימה מצווה לפי פתקים מוכנים מראש (נספח 1) ושאר החניכים יצטרכו לזהות אותה.
נשאל: מה משותף לכל המצוות האלה? מה אפשר ללמוד יחס התורה אל מצוות אלה?
מדוע כל כך חשוב ליצור חברה שחושבת על הכלל?
- נסכם: התורה מייחסת חשיבות רבה למצוות של תרומה לכלל, ומענישה את אלו שלא הולכים לפי מוסר זה.

ב. המיוחד שבי - על חשיבות הפרט ביהדות

נבקש מהחניכים לעמוד, ולהסתדר בשורה על פי הקריטריונים הבאים: לפי מידת נעליים, לפי שמות פרטיים (א"ב) ולפי תאריך לידה.

כאן נעצור ונחזור לשבת. נשאל את החניכים האם הם מכירים עוד מישהו שנולד ביום ההולדת שלהם.

נניח על הרצפה שלט גדול עם האמרה "היום שבו נולדת הוא היום שבו החליט הקב"ה שהעולם לא יוכל להתקיים בלעדיך" (נספח 2).

נשאל את החניכים אם הם מסכימים עם האמרה הזאת: מה זה אומר שהעולם לא יכול להתקיים בלעדיך?

נפזר על הרצפה הרבה תכונות אופי (נספח 3) ונבקש מהחניכים דקה של רצינות, ונבקש שכל אחד ינסה לחשוב עם עצמו מה היא התכונה הכי חזקה אצלו, ומה התכונה הטובה שאחרים אומרים עליו שיש לו.

נקריא או נסכם במילים שלנו את הקטע של הרב סולוביצ'יק (נספח 9) נסביר לחניכים שלכל אחד יש תפקיד מסוים שעליו לבצע בעולם הזה, ויש לו חברה שבה הוא הושם כדי למלא את שליחותו. לכל אחד יש שליחות אחרת מתוקף המיוחדות שלו.

נוסיף גם שכמו שהיהדות שמה דגש על הכלל במצוות השונות שראינו, יש גם חשיבות אדירה לכל פרט ויחיד - בתפקידו בעולם, בתכונות האופי שלו. אפשר לראות זאת בכך שכאשר מתפללים על חולה מקפידים להגיד את שמו המלא ואת שם אמו - יחס פרטי ואישי.

ג. הכלל והפרט ביהדות

- נעמיד את החניכים במעגל, וניתן לכל אחד פתק ובו שם של חיה. אומרים לחניכים שכאשר נקרא בשם של חיה, כל החניכים שיש להם בפתק את החיה הזאת צריכים לשבת ולנסות למשוך איתם לרצפה את שאר הקבוצה.

בפועל - ניתן לחניך אחד פתק עם חיה אחת (לדוגמה: אריה), ולכל שאר החניכים פתק עם חיה אחרת (לדוגמה: היפופוטם). בסבב הראשון אומרים את החיה שקיבל החניך היחיד - הוא מן הסתם הוא לא יצליח במשימה. בסבב השני קוראים בשם החיה שקיבלה שאר הקבוצה. כמובן שכל השאר יגברו על החניך היחיד (נספח 4).

- נשאל את החניכים מה ראינו פה במשחק, ונסכם שיש פה עוצמה של קבוצה. נסביר שכך זה גם מול הקב"ה - הביחד נותן כוח.
נניח על הרצפה תמונה של יחיד מתפלל, של עשרה, של בית כנסת ותפילת המונים בכותל (נספח 5) ונשאל את החניכים מה דעתם. איזו מהתפילות יותר עוצמתית? מסבירים: כמובן שיש מקום גדול גם לתפילת היחיד, הרי הקב"ה רוצה מכל אחד שיפנה אליו, אבל תפילת המונים בכותל זה משהו אחר.
נאמר לחניכים שביהדות הקדושה קיימת רק בעשרה - לכן מניין וזימון וקדושה וברכת כוהנים לא יכולים להיות רק כאשר יחיד מתפלל. יש ערך מוסף לתפילת הכלל. גם התפילה של כולם הופכת להיות גדולה וגם התפילה של כל פרט מקבלת תוספת.

ד. ארבע מידות

- נניח לפני החניכים שלטים של ארבע המידות על פי מסכת אבות, בלי ההגדרה של כל מידה (נספח 6).
- נסביר לחניכים מה משמעותה של כל מידה, ושואלים: לפי הפעולות הקודמות, באיזו מידה מארבע המידות שלפנינו נקט האיש שנתן לילד את הפלאפל בסרטון (3)? כאשר שחקנו את משחק הכיסאות וכל אחד פחד ליפול בלי קשר לחבריו (1)? כאשר היו משימות עם חפצים אישיים ומישהו רצה לתת את שלו לחבר ולקחת בתמורה את החפץ של חברו (2)? במשחק הנחש (2 או 3)? באותו משחק, כאשר מישהו רצה לקחת לעצמו חפצים של אחרים (4)?
- נחלק לחניכים את המקור בשלמותו (נספח 7) ומסבירים (אפשר להשתמש בפירוש רבנו עובדיה מברטנורא המובא בנספח 8):
- המידה הראשונה: "שלי שלי ושלך שלך" - אין לי עניין לעזור לך וגם אין לי עניין בכך שאתה תיעזר בי. זו מידת סדום, מכיוון שמי שנוהג כך, שאין לו שום צורך בהנאה של האחר, יכול להגיע לאט לאט למצב קיצוני כמו אצל אנשי סדום, שם אסרו בחוק על עזרה לזולת.
- המידה השנייה: "שלי שלך ושלך שלי - עם הארץ" - עם הארץ הוא כינוי לאדם פשוט שרוצה בטובה של הכלל, אך אין בו חוכמה להבחין מה נכון ומה לא.
- המידה שלישית: "שלי שלך ושלך שלי - חסיד" - עושה חסד, לפני משורת הדין.
- המידה הרביעית: "שלי שלי ושלך שלי - רשע" - לוקח הכול לעצמו, לא מסתכל לצדדים.

נציג לחניכים דוגמאות נוספות מהחיים שלנו, חוץ מהמתודות שהשתמשנו בהן בפעולות:
"שלי שלי ושלך שלך" - גם אם הבאתי לכיתה טושים בכל מיני צבעים, כדורסל או כדורגל,
והחבר שיושב לידי הביא בדיוק את מה שאני צריך - לא אתחלק בשלי ולא אקח משלו.
"שלי שלך ושלך שלי" - אני נותן לתינוק ספר לימוד לבגרות והוא נותן לי את המוצץ שלו. עם
הארץ - אין חוכמה להבדיל. זה לא רע, אך לא תמיד נכון.
"שלי שלך ושלך שלך" - לחפש לאיזה תלמיד חסרה היום ארוחת בקר, ולתת לו משלי בלי
לבקש תמורה.
"שלי שלי ושלך שלי" - לבקש ממתק מחבר בטיול השנתי, אבל לא לחשוב לתת, וכמובן לא
לתת כשהוא מבקש.

1. איפה אני? יורדים לתכל'ס

נחלק לכל חניך שני פתקים בצבעים שונים ונגיד להם, לאחר שנסביר מהי כל מידה, להניח
(בעילום שם, כולם מניחים ביחד) פתק בצבע אחד על יד המידה שהם מרגישים שהם פועלים
לפיה כיום, ולאחר מכן להניח פתק בצבע אחר ליד המידה שהם שואפים אליה.

נסכם את הפעולה בכך שמקשרים אותה למערך כולו. הפעם מדגישים שהבאנו דוגמאות
ומקורות מתוך התורה, כי היא זו שמורה לנו איך להתנהג בעולם הזה, ויש לה דעה גם בנושא
היחס שבין הפרט לכלל.

נסביר לחניכים שמתוך שלושת המבנים שדיברנו עליהם (כדאי להזכיר אותם) אנחנו חותרים
לכך שהמבנה הנכון והאידיאלי הוא השלישי: הפרט הוא חלק מהכלל, מהקהילה. הוא נצרך בה,
הכלל זקוק לו, אך במקביל הוא גם נבנה ממנה! כפי שהזכרנו באמרה על יום ההולדת: צריך
בעולם כל אחד. הכלל זקוק לפרט - כמו בתפילה, בהוספת קדושה. אי אפשר בלי פרט מסוים.

נספח 1:

צדקה

מעשרות

לקט שכחה ופאה

תרומות ומעשרות

מתנות לאביונים

משלוח מנות

גמילות חסדים

מפני שיבה תקום

לפני עיוור לא תיתן מכשול

היום שבו נולדת הוא

היום שבו הקב"ה החליט

שהעולם לא יכול

להתקיים בלעדיך.

נספח 3:

יעילות	רגישות	החלטיות
יסודיות	כנות	שיקול דעת
ערנות	יושר	עקביות
יצירתיות	מסירות	ביטחון עצמי
שאפתנות	נימוס	שאפתנות
דבקות במטרה	מוסר	זהירות
תבונה	פתיחות	תקיפות
יציבות	חוש הומור	אחריות
	חברותיות	אופטימיות
	היגיון	אהבה
	נדיבות	הענקה
	סלחנות	יושר
	צניעות	צדק
	עדינות	יכולת לראות את המטבע משני צדדיו
	שמחת חיים	איזון והרמוניה עד כדי דריכה במקום
	התחשבות	נעימות הליכות
	יוזמה	פייסנות
	חריצות	נטיות אמנותיות
	סקרנות	ענווה

נספח 4:

אריה

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

היפופוטם

נספח 5 :

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ

שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי

שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי

נספח 7:

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם:

הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלְךָ - זוֹ מִדָּה בִּינוּנִית.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים זוֹ מִדַּת סְדוּם.

שְׁלִי שְׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי - עִם הָאָרֶץ.

שְׁלִי שְׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלְךָ - חֶסֶד.

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי - רְשָׁע.

(אבות ה, י)

נספח 8:

"שלי שלי ושלך שלך" - איני רוצה להנותך, והלוואי שלא תהנה אותי.
"וייש אומרים זו מידת סדום" - קרוב הדבר לבוא לידי מידת סדום. שמתוך שהוא רגיל בכך, אפילו בדבר שחברו נהנה והוא אינו חסר - לא ירצה להנות את חברו. וזו הייתה מדת סדום, שהיו מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואף על פי שהייתה הארץ רחבת ידיים לפנייהם ולא היו חסרים כלום.
"שלי שלך ושלך שלי עם הארץ" - שנהנה ומהנה בשווה, וזהו יישובה של הארץ, אבל אינו יודע קרוא דכתיב "ושונא מתנות יחיה". וזהו לשון עם הארץ האמור בכל מקום, שרוצה בתיקונה של הארץ אבל אין בו חכמה להבדיל בתיקונן הראויין.
"שלי שלך ושלך שלך" - מהנה את הבריות מנכסיו, והוא אינו נהנה מאחרים.
"חסיד" - שעושה לפניו משורת הדין.
(פירוש רבנו עובדיה מברטנורא)

נספח 9:

שליחותו של אדם

האדם נברא בתור שליח. עצם היצירה, הלידה, מכילה בתוכה בהכרח את דבר מינוי השליחות... את העובדה שמישהו חי בזמן מסוים, בתקופה מיוחדת ובמקום מוגדר, ולא נולד בתקופה אחרת ובנסיבות אחרות, נוכל להבין אך ורק אם נקבל את עצם הרעיון בדבר שליחותו של האדם.

ההשגחה יודעת היכן וכיצד יכול הפרט היחיד על חסרונותיו וכוחות הנפש האצורים בו לקיים את שליחותו, באילו נסיבות ותנאים ובאיזו חברה יהא בכוחו של אדם למלא את שליחותו. בורא עולם פועל בהתאם להלכה האומרת, כי לא ייתכן למנות שליח כדי לבצע תפקיד שהוא למעלה מכוחותיו של השליח. זוהי שליחות שאי אפשר לקיימה והיא מחוסרת כל ערך, מאחר שאם ממנים אדם למלא שליחות, מן הראוי ליתן לו את היכולת לפעול כשליח.

משום כך נברא האדם היחיד בתקופה ובמקום שבהם יוכל לקיים את פעולתו לשם קיום שליחותו. שליחותו של הקב"ה לאדם היא בבחינת דבר שאינו קצוב בזמן - היא שליחות מתמדת. מזמן לזמן מקבל האדם תפקידים ומעשים חדשים. זוהי שליחות לכל החיים, והיא מסתיימת עם המוות.

(הרב סולוביצ'יק)